

MAGDALENA KOMUR

INTERWENCJONIZM PAŃSTWOWY W UNII EUROPEJSKIEJ ORAZ STANACH ZJEDNOCZONYCH. PRÓBA PORÓWNIANIA

Streszczenie: Rolnictwo to wyjątkowy sektor produkcji, który wymaga wsparcia ze strony państwa. Zmiany otoczenia makroekonomicznego mają istotny wpływ na cały sektor rolny. Wsparcie udzielane producentom rolnym w większości krajów wysokorozwiniętych od wielu dziesięcioleci kształtuje się na stosunkowo wysokim poziomie. Problem ten bardzo często poruszany jest zatem na arenie międzynarodowej, szczególnie ze względu na fakt, wielu negatywnych konsekwencji, np. nadwyżek produkcyjnych. Interwencjonizm państwowy krajów wiąże się również z wysokimi kosztami, które muszą ponieść ich społeczeństwa. Z kolei polityka protekcji na rynkach rolnych powoduje wiele negatywnych reperkusji dla producentów z krajów rozwijających się. Wynika to z tego, że odbiera się im możliwość korzystania z przewag komparatywnych, do jakich należy zaliczyć tanią siłę roboczą, korzystne warunki klimatyczne. Ogranicza się tym producentom dostęp do światowych rynków. Kwestie te skłaniają do podejmowania działań, których efektem będzie liberalizacja handlu artykułami rolnymi. Istotnym elementem dla ograniczenia wsparcia państwowego w rolnictwie miała Runda Urugwajska. Niestety nie rozwiązała ona kompleksowo wszystkich kwestii, które wiążą się z liberalizacją rynku rolnego. Była jednak znaczącym punktem zwrotnym w rokowaniach gospodarczych na poziomie międzynarodowym. Rozmowy i negocjacje handlowe, które miały miejsce po jej zakończeniu, nie przyniosły wymiernych oczekiwanych efektów. Wynikało to z faktu, że zarówno Unia Europejska jak i Stany Zjednoczone nadal oferowały wachlarz instrumentów wspomagających konkurencyjność rolnictwa na arenie międzynarodowej. W wyniku rozmów w czasie rundy podpisano porozumienie (tzw. Akt Końcowy), który określał zmiany i korzyści, które przewidywano w związku z rozwojem handlu.

Celem artykułu jest wskazanie kierunków i dynamiki poziomu i struktury wsparcia finansowego producentów rolnych w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych. Okres badania obejmuje lata 2005–2015. Do zbadania zmian poziomu i struktury instrumentarium polityki rolnej w wybranych krajach zastosowano metodologię stosowaną przez OECD – zagregowane wskaźniki wsparcia, m. in. wskaźnik wsparcia producentów, konsumentów oraz całkowitego poziomu wsparcia. Badanie oparto na bazie danych OECD Producer and Consumer Support Estimate, OECD Database 2005–2015 oraz literaturze przedmiotu. Na podstawie przeprowadzonej analizy wskaźników opisujących zakres i charakter wsparcia rolnictwa Unii Europejskiej oraz Stanów Zjednoczonych w latach 2005–2015, można sformułować kilka ważnych wnio-

sków. Przede wszystkim wskaźnik wsparcia producentów rolnych (PSE) w Unii Europejskiej wykazuje tendencję spadkową i przybrał przeciwny kierunek zmian w Stanach Zjednoczonych. Znacząca część wsparcia w badanym okresie koncentrowała się na mechanizmie wsparcia cen rynkowych oraz instrumentach, ściśle związanych z produkcją. Poprawiła się również sytuacja konsumentów, zarówno unijnych jak i w Stanach Zjednoczonych. Zwiększył się również poziom wskaźnika GSSE, co jest pozytywnym zjawiskiem i oznacza wzrost wydatków na wsparcie finansowe usług na rzecz rolnictwa.

Słowa kluczowe: interwencjonizm państwowy, polityka rolna, wskaźnik interwencji państwowej, zrównoważony model rolnictwa, rolnictwo industrialne.

1. WSTĘP

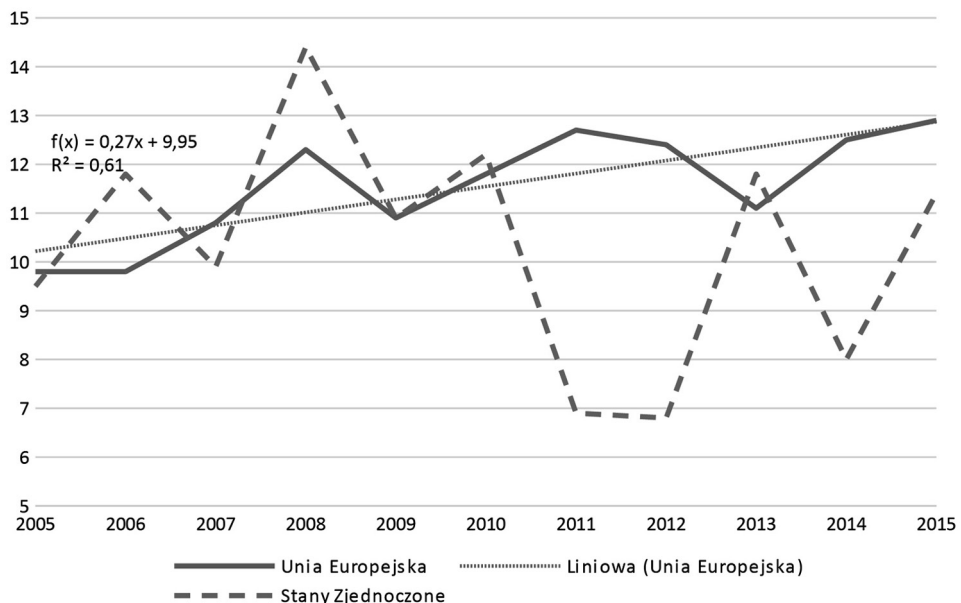
Szacowanie skali wsparcia, które uzyskuje sektor rolny staje się coraz ważniejsze szczególnie w debatach międzynarodowych. Wynika to przede wszystkim z prowadzonych negocjacji na arenie światowej, dążeniem do reform sektora rolnego oraz zainteresowaniem kwestią poziomu stanu finansów publicznych, z których to sektor rolny jest finansowany. Badania systemów wsparcia w wybranych krajach zostały oparte na metodologii stosowanej przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Analiza wielkości oraz struktury interwencji w sektorze rolnym Unii Europejskiej oraz Stanów Zjednoczonych objęła lata 2005 – 2015. Konieczność posiadania informacji o poziomie interwencji w rolnictwie jest niezwykle istotna zarówno z punktu widzenia handlu międzynarodowego jak i polityki gospodarczej prowadzonej w kraju. Dodatkowo, jeszcze większego znaczenia nabiera znajomość kierunków i dynamiki w poziomie oraz strukturze wsparcia. Niezwykle ważne jest również określenie mechanizmów oddziaływania tego sektora na dochody producentów rolnych oraz obciążenia, wynikające z prowadzenia polityki rolnej, obciążające konsumentów oraz podatników. W związku z tym, że charakter polityki rolnej się zmienia, konieczne jest wyznaczenie nowych obszarów działań. Nowe kategorie płatności, które się pojawiają, dotyczą płatności rolnośrodowiskowych, a także instrumentów, które rozwijają działalność nierolniczą na obszarach wiejskich, a ich odbiorcami są gospodarstwa rolnicze. Celem artykułu jest wskazanie kierunków i dynamiki poziomu i struktury wsparcia finansowego producentów rolnych w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych.

2. WSKAŹNIKI INTERWENCJI PAŃSTWOWEJ W ROLNICTWO UNII EUROPEJSKIEJ I STANÓW ZJEDNOCZONYCH. PRÓBA PORÓWNIANIA

Najbardziej znany wskaźnik to PSE (Producer Support Estimate), a więc wskaźnik poziomu wsparcia producentów. Jest to wskaźnik, który tak jak wspomniano we wcześniejszych rozdziałach i zgodnie z definicją OECD, ukazuje wielkość rocznego transferu środków pieniężnych od podatników i kon-

sumentów do producentów rolnych. Wskaźnik ten jest wynikiem prowadzonej polityki rolnej. Mierzy on głównie wsparcie, które jest efektem utrzymywania wewnętrznych cen produktów rolno – żywnościowych na poziomie wyższym (bardzo rzadko na poziomie niższym), niż poziom cen światowych – wsparcie cen rynkowych. Wskaźnik ten ukazuje również wsparcie z płatności według kryteriów jakości i rodzaju produkcji, wielkości nakładów, obszaru zasiewu, liczebności stada podstawowego zwierząt, czy też przychody i dochody producentów rolnych (transfery budżetowe). Całkowite wsparcie rolnictwa poleca nie tylko na transferach budżetowych, ale także różnicy między cenami krajowymi i światowymi. Wskaźnik ten w ujęciu procentowym, ukazuje udział transferów pochodzących od konsumentów i podatników w dochodach rolniczych. Zmiany poziomu wskaźnika PSE ukazuje Rysunek 2. Dla Unii Europejskiej wskaźnik ten na przestrzeni pięciu badanych lat spadał dynamiczniej niż w przypadku Stanów Zjednoczonych. Linia trendu dla tej funkcji dla Unii Europejskiej charakteryzowała się współczynnikiem kierunkowym niemalże – 1,14, natomiast dla Stanów Zjednoczonych zaledwie – 0,39. Dla pierwszego badanego roku różnica w wartościach wskaźnika PSE wynosiła ponad 48% dla Unii Europejskiej. Mimo, że wartości sukcesywnie malały dla Unii Europejskiej były prawie zawsze niemal czterokrotnie większe niż w przypadku Stanów Zjednoczonych. W przypadku Stanów Zjednoczonych wskaźnik ten również wykazuje ogólną tendencję spadkową. Jednak wartość tego wskaźnika w porównaniu z Unią Europejską

Rysunek 1. Zmiany wskaźnika PSE (Producer Support Estimate) w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 [w %]

Źródło: dane na podstawie OECD (2017), Agricultural support (indicator). doi: 10.1787/6ea85c58-en [13.06.2017].

była ponad dwukrotnie niższa i dla roku 2005 wyniosła 15%. Wskaźnik ten informuje, jaką część dochodów rolnika stanowią przychody ze sprzedaży jego produktów po światowej cenie rynkowej. Im wyższa wartość danego wskaźnika, tym gorsza sytuacja producenta rolnego. Dla roku 2005 wskaźnik ten dla Unii Europejskiej wyniósł 30,8 i osiągnął w tym roku najwyższą wartość, co oznacza, że ponad 69 centów dochodu rolnika pochodzi ze sprzedaży jego produktów po cenie światowej. Natomiast dla Stanów Zjednoczonych dla badanego roku wartość ta wyniosła 15, w związku z czym aż 85 centów pochodziło ze sprzedaży produktów według ceny światowej.

Wskaźnik PSE najmniejszą wartość dla Unii Europejskiej osiągnął w roku 2014 i wyniósł dokładnie 18,10. Możemy po tym wnioskować, że rolnik sprzedał po cenie światowej ponad 81% swoich towarów. Najniższą wartość tego wskaźnika dla farmera, produkującego w Stanach Zjednoczonych osiągnięto w roku 2013 na poziomie 6,90. Oznacza on, że prawie producent rolny otrzymał prawie 93 centy pochodzących ze sprzedaży jego produktów po cenie światowej. Jest to najniższy wskaźnik dla badanego okresu dla obu badanych państw. Największą różnicę między wartościami wskaźnika zaobserwowano w roku 2014. Wówczas wartość dla Unii Europejskiej wyniosła 18,10, a dla Stanów Zjednoczonych 10, co oznacza, prawie dwukrotną różnicę i sytuację na korzyść producentom w Stanach Zjednoczonych. Zestawienie dokładnych wartości wskaźnika PSE przedstawiono również w tabeli (por. Tabela 5).

Tabela 1. Zmiany wskaźnika PSE (Producer Support Estimate) w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 [w %]

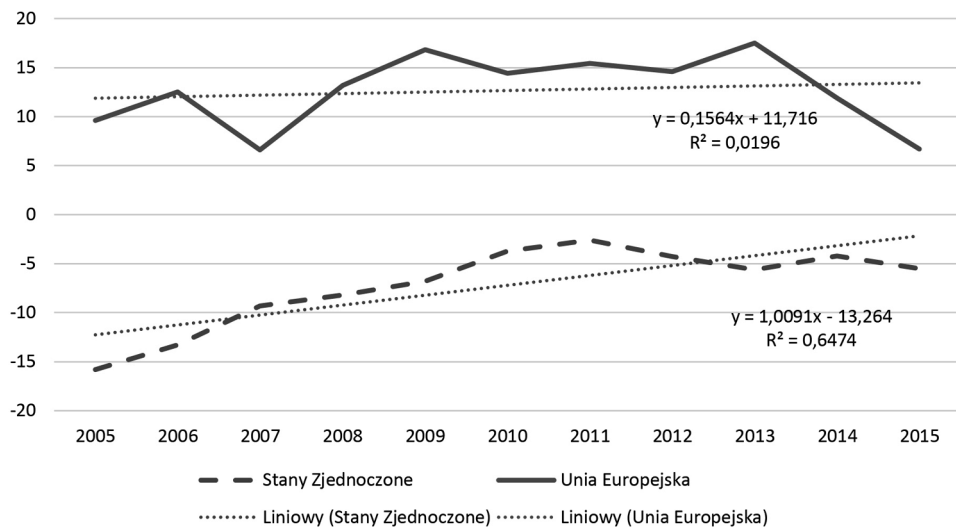
Lata	Unia Europejska (28 krajów)	Stany Zjednoczone
2005	30,8	15,0
2006	29,1	11,1
2007	23,2	9,7
2008	22,9	8,6
2009	23,4	10,1
2010	20,0	8,6
2011	18,2	8,0
2012	19,4	8,4
2013	20,1	6,9
2014	18,1	10,0
2015	18,9	9,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD (2017), Agricultural support (indicator). doi: 10.1787/6ea85c58-en [13.06.2017].

Oprócz wskaźnika PSE, najczęściej wykorzystuje się wskaźnik CSE (Consumer Support Estimate), a więc wskaźnik wsparcia konsumentów. Wskaźnik ten określa roczną wartość całkowitych transferów pochodzących

od konsumentów produktów rolno – żywnościowych. Wskaźnik jest mierzony na poziomie gospodarstw rolnych, która wynika z zastosowanych narzędzi polityki wsparcia rolnictwa. Wszystkie transfery, które wchodzi w skład wskaźnika wsparcia konsumentów występują pod postacią ukrytych podatków lub jawnych transferów budżetowych do konsumentów tychże produktów. Transfery te oddziałują na wydatki konsumentów na produkty rolno-żywnościowe. W krajach Unii Europejskiej we wszystkich latach badanego okresu wskaźnik ten kształtował się w wartościach ujemnych, natomiast w Stanach Zjednoczonych tylko na dodatnich, przy czym dynamika tego wskaźnika była zdecydowanie większa niż w przypadku krajów unijnych. Dla Unii Europejskiej obserwujemy również pozorną ogólną tendencję spadkową tego wskaźnika. Współczynnik kierunkowy dla funkcji trendu dla Unii Europejskiej bowiem wynosi ponad 0,15, przy czym dopasowanie obserwujemy jedynie na poziomie niewiele ponad 0,019.

Rysunek 2. Zmiany wskaźnika CSE (Consumer Support Estimate) w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 [w %]

Źródło: opracowane własne na podstawie OECD (2017), Agricultural support (indicator). doi: 10.1787/6ea85c58-en [13.06.2017].

W 2005 roku współczynnik CSE w Unii Europejskiej wyniósł -15,8, co oznacza, że wydatki konsumpcyjne były w 15,8% wspierane przez państwo. Jest to wysokość ukrytego opodatkowania, a zatem obciążenia konsumentów, które wynika z polityki wspierania rolnictwa. Z kolei, jeśli CSE jest dodatni, tak jak w przypadku Stanów Zjednoczonych, oznacza to, że konsumenci są wspierani przez subsydia. W pierwszym badanym roku wskaźnik ten dla Stanów Zjednoczonych wyniósł 9,6 co jest oznaką tego, że wydatki konsumentów na produkty rolno-spożywcze były subsydiowane przez państwo w prawie 10%.

Największą wartość wskaźnik ten dla Stanów Zjednoczonych osiągnął w roku 2013 na poziomie 17,5. Najmniejszą z kolei w roku 2015 na poziomie prawie 7. W przypadku Unii Europejskiej sprawa wygląda zupełnie inaczej, ponieważ to producenci są subsydiowani, a nie konsumenci, przez co wszystkie współczynniki są liczbami ujemnymi. Konsumenci dopłacili do sektora rolnego najmniej w roku 2011. Wskaźnik CSE wyniósł wówczas niewiele ponad – 2,5. Średni poziom subsydiowania producentów rolnych przez konsumentów dla Unii Europejskiej na przestrzeni badanych lat wyniósł ponad – 7,20, natomiast dla Stanów Zjednoczonych było to ponad 12,65. Zmiany wskaźnika CSE pokazuje poniższa tabela (por. Tabela 6).

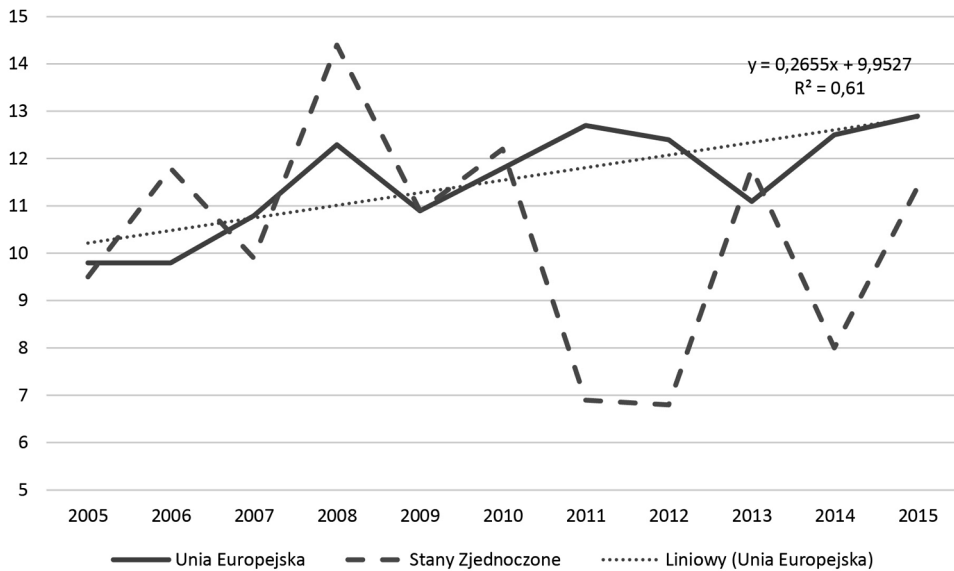
Tabela 2. Zmiany wskaźnika CSE (Consumer Support Estimate) w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 [w %]

Lata	Unia Europejska (28 krajów)	Stany Zjednoczone
2005	- 15,8	9,6
2006	- 13,3	12,5
2007	- 9,3	6,6
2008	- 8,2	13,2
2009	- 6,8	16,8
2010	- 3,7	14,4
2011	- 2,6	15,4
2012	- 4,3	14,6
2013	- 5,6	17,5
2014	- 4,2	11,9
2015	- 5,5	6,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD (2017), Agricultural support (indicator). doi: 10.1787/6ea85c58-en [13.06.2017].

Oprócz wsparcia rolnictwa na poziomie gospodarstw, dla których najlepszym miernikiem jest PSE, istotną rolę posiadają również usługi około rolnicze. Ich działanie uwarunkowane jest w znaczącym stopniu od transferów budżetowych. Wielkość transferów jest mierzona za pomocą kolejnego wskaźnika, a więc GSSE (General Services Support Estimate). Wskaźnik ten wyraża wartość wsparcia usług. Na jego wartość składają się transfery kierowane do instytucji, które działają w obszarze rolnym, ze szczególnym uwzględnieniem badań i rozwoju, szkolnictwem oraz doradztwem. Wskaźnik ten uwzględnia również transfery na rzecz służb weterynaryjnych i kontrolnych oraz instytucji, których celem jest działalność wspierająca infrastrukturę techniczną, marketing oraz promocję. W celu możliwości porównania tego wskaźnika odnosi się go do wartości TSE, czyli całkowitego wsparcia i wyraża w procentach. Na ogół wskaźnik ten może być również podawany w wartościach bezwzględnych w walutach narodowych lub przyjętej walucie odniesienia.

Rysunek 3. Udział wskaźnika GSSE (General Services Support Estimate) całkowitym poziomem wsparcia (TSE) w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 [w %]

Źródło: dane na podstawie OECD (2017), Agricultural support (indicator). doi: 10.1787/6ea85c58-en [13.06.2017].

Poziom wskaźnika GSSE jest bardzo zróżnicowany dla wybranych krajów członkowskich OECD. W przypadku Stanów Zjednoczonych nie udało się znaleźć odpowiedniej linii trendu, ze względu na zbyt dużą dynamikę współczynnika GSSE. W przypadku Unii Europejskiej sprawa wygląda dość stabilnie. Zaobserwować możemy jednak, że poziom tego wskaźnika zmienia się cyklicznie. Dla Unii Europejskiej współczynnik kierunkowy linii trendu wyniósł ponad 0,26, co sugeruje łagodną tendencję wzrostową. Największą wartość wskaźnik osiągnął w roku 2008 w Stanach Zjednoczonych, na poziomie 14,4%. Dla porównania, w 2012 roku wskaźnik ten wyniósł prawie 6 punktów procentowych mniej, bo zaledwie 6,8%. W przypadku Unii Europejskiej, wartości tego wskaźnika na przestrzeni lat 2005–2015 nie wahały się tak znacznie, jak w przypadku Stanów Zjednoczonych. Najniższą wartość wskaźnik GSSE osiągnął w roku 2005 oraz 2006 na poziomie 9,8%. Najwyższą wartość przypadła na ostatni analizowany rok, to znaczy 2015 i osiągnęła wartość 12,9%. Szczegółowe dane wskaźnika przedstawia również poniższa tabela (por. Tabela 7).

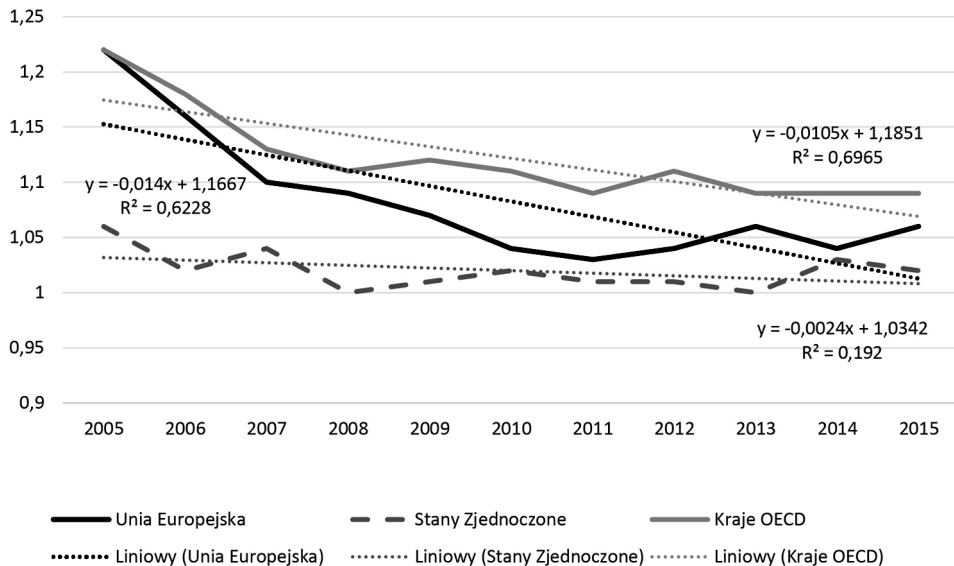
Tabela 3. Udział wskaźnika GSSE (General Services Support Estimate) całkowitym poziomie wsparcia (TSE) w UE oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 [w %]

Lata	Unia Europejska (28 krajów)	Stany Zjednoczone
2005	9,8	9,5
2006	9,8	11,8
2007	10,8	9,9
2008	12,3	14,4
2009	10,9	10,9
2010	11,8	12,2
2011	12,7	6,9
2012	12,4	6,8
2013	11,1	11,8
2014	12,5	8,0
2015	12,9	11,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD (2017), Agricultural support (indicator). doi: 10.1787/6ea85c58-en [13.06.2017].

Wskaźnik PP (Producer Protection), czyli ochrony producentów jest definiowany jako stosunek średniej ceny otrzymanej przez producentów, w tym płatnościami netto na jednostkę produkcji bieżącej a ceną graniczną. Na poniższym rysunku 4 (por. Rysunek 5) przedstawione zostały zmiany wskaźnika Producer Protection zarówno dla Stanów Zjednoczonych, Unii Europejskiej oraz dla odniesienia dla ogółu państw OECD. Pierwszym wyraźnym podobieństwem jest to, że zmiany wskaźnika dla Unii Europejskiej kształtowały się na podobnym poziomie, jak dla ogółu państw członkowskich OECD. Współczynnik kierunkowy dla linii trendu państw OECD wyniósł $-0,105$, natomiast dla Unii europejskiej $-0,014$. Wskaźnik ten ukazuje o ile procent różniła się od ceny światowej, cena jaką cenę otrzymali za swoje produkty producenci rolni. Warto zauważyć, że dla roku 2005 współczynnik ten wyniósł dokładnie tyle samo dla krajów Unii Europejskiej, co ogólny poziom dla krajów OECD. Stany Zjednoczone wypadły w tym przypadku gorzej, ponieważ ich producenci otrzymali cenę zaledwie 6% wyższą niż plasowała się na rynku światowym, w porównaniu z 22% dla Unii Europejskiej. Z obserwacji wynika również, że ogólny poziom wskaźnika dla Unii Europejskiej jest wyższy, niż dla Stanów Zjednoczonych, przy czym poziom ten dla krajów unijnych się sukcesywnie zmniejszał.

W latach 2005–2015 producenci rolni w Unii Europejskiej otrzymywali cenę za swoje produkty na bardzo zbliżonym poziomie, co w ogóle krajów należących do OECD. W roku 2005 producent rolny w Unii Europejskiej za swój produkt otrzymał cenę, która była średnio o 22% wyższa niż cena na rynku światowym. Dla porównania, producent rolny w Stanach Zjednoczonych w 2005 roku otrzymał średnio cenę o 6% wyższą niż poziom cen światowych. Wskaźnik ochrony

Rysunek 4. Zmiany wskaźnika PP (Producer Protection) w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych i krajów OECD ogółem w latach 2005–2015

Źródło: dane na podstawie OECD (2017), Producer protection (indicator). doi: 10.1787/f99067c0-en [13.06.2017].

producenta był najniższy w Unii Europejskiej w roku 2011. Przeciętnie producent rolny uzyskiwał wówczas cenę jedynie o 3% wyższą niż plasowała się cena światowa danego produktu rolnego. W przypadku Stanów Zjednoczonych, wskaźnik ten najwyższy poziom osiągnął w 2005 roku. W tym roku producent rolny w Stanach Zjednoczonych otrzymał cenę średnio o 6% wyższą. Należy zauważyć, że wskaźnik ten dla Stanów Zjednoczonych w roku 2008 wyniósł 1,0%, w związku z czym producent rolny otrzymał cenę dokładnie w wysokości ceny na rynku światowym. Wskaźnik ten odzwierciedla poziom zakłóceń cenowych.

Tabela 4. Zmiany wskaźnika PP (Producer Protection) w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych i krajów OECD ogółem w latach 2005–2015

Lata	Unia Europejska (28 krajów)	Stany Zjednoczone	Kraje OECD
2005	1,220	1,060	1,220
2006	1,160	1,020	1,180
2007	1,100	1,040	1,130
2008	1,090	1,000	1,110
2009	1,070	1,010	1,120
2010	1,040	1,020	1,110
2011	1,030	1,010	1,090
2012	1,040	1,010	1,110

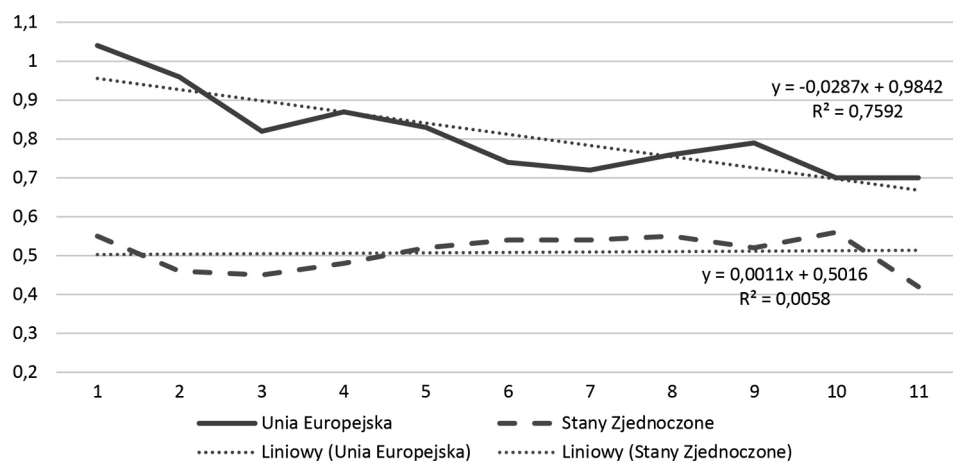
cd. tabeli 4.

Lata	Unia Europejska (28 krajów)	Stany Zjednoczone	Kraje OECD
2013	1,060	1,000	1,090
2014	1,040	1,030	1,090
2015	1,060	1,020	1,090

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD (2017), Producer protection (indicator). doi: 10.1787/f99067c0-en [13.06.2017].

Całkowity poziom wsparcia rolnictwa określa TSE (Total Support Estimate). Wskaźnik ten obrazuje roczną wartość całkowitych transferów pieniężnych brutto od podatników i konsumentów do budżetu. Transfery te wynikają z zastosowanych przez rząd instrumentów polityki rolnej, które mają na celu wsparcie rolnictwa po uwzględnieniu związanych z nimi wpływów budżetowych, niezależnie od celów i oddziaływań na produkcje rolną i przychodów lub konsumpcję produktów rolno – żywnościowych. Wskaźnik ten jest sumą całkowitych transferów od konsumentów produktów rolno – żywnościowych do producentów tychże produktów, całkowitych transferów pochodzących od podatników na rzecz producentów rolnych, całkowitych transferów pochodzących od podatników do usług na rzecz rolnictwa oraz całkowitych transferów pochodzących od podatników do konsumentów produktów rolnych. Wartość MSP wliczana jest do transferów pochodzących od konsumentów do producentów, z kolei TSE przedstawiamy jako sumę PSE, GSSE oraz CSE. W związku z tym, wskaźnik ten mierzy całkowity koszt wsparcia rolnictwa, który jest finansowany zarówno przez konsumentów, jak i podatników oraz przepływy budżetowe netto. Poziom tego wskaźnika wyrażamy procentowo i odnosimy do Produktu Krajowego Brutto.

Rysunek 5. Ogólny poziom wsparcia rolnictwa jako udział TSE (Total Support Estimate) w UE oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 [w %]

Źródło: dane na podstawie OECD (2017), Agricultural support (indicator). doi: 10.1787/6ea85c58-en [13.06.2017].

Poziom całkowitego wsparcia rolnictwa w Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 uległ zdecydowanemu zmniejszeniu. Dla Unii Europejskiej z poziomu 1,04 w roku 2005, do poziomu 0,7 w roku 2015, co daje prawie 40% spadek. W przypadku Stanów Zjednoczonych zmiany poziomu wskaźnika TSE są niemal niezauważalne, czego obrazem jest współczynnik kierunkowy linii trendu na poziomie 0,0011. Dla Unii Europejskiej wskaźnik ten spada dużo bardziej dynamicznie. Współczynnik kierunkowy wynosi niemal – 0,03. Wartość tego wskaźnika jest potwierdzeniem tego, że Unia Europejska rzeczywiście dąży do ograniczenia nakładów relatywnych na realizację WPR. Wskaźnik ten obecnie kształtuje się na poziomie zbliżonym do przeciętnego dla wszystkich krajów członkowskich OECD.

Tabela 5. Ogólny poziom wsparcia rolnictwa jako udział TSE (Total Support Estimate) w UE oraz Stanach Zjednoczonych w latach 2005–2015 [w %]

Lata	Unia Europejska (28 krajów)	Stany Zjednoczone
2005	1,04	0,55
2006	0,96	0,46
2007	0,82	0,45
2008	0,87	0,48
2009	0,83	0,52
2010	0,74	0,54
2011	0,72	0,54
2012	0,76	0,55
2013	0,79	0,52
2014	0,7	0,56
2015	0,7	0,42

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD (2017), Agricultural support (indicator). doi: 10.1787/6ea85c58-en [13.06.2017].

3. PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonego badania wskaźników opisujących zakres i charakter wsparcia rolnictwa Unii Europejskiej oraz Stanów Zjednoczonych w latach 2005 – 2015, można sformułować następujące wnioski. Wskaźnik wsparcia producentów rolnych (PSE) w Unii Europejskiej podlegał wahaniom w przedziale od 30,8% do 18,9% i wykazuje tendencję spadkową. Oznacza to, że niespełna 70% dochodów unijnych farmerów pochodziło ze sprzedaży ich produktów po cenach światowych na początku badanego okresu, natomiast na koniec wartość ta wzrosła do ponad 80%. Wskaźnik PSE dla Stanów Zjednoczonych wahał się w przedziale 15% do 9,4% i osiągnął najniższy pułap w roku 2013 na poziomie 6,9%. Oznacza to, że w roku 2013 ponad 93% dochodów producentów rolnych w Stanach Zjed-

noczonych pochodziło ze sprzedaży ich produktów po cenie światowej. Badanie współczynników wsparcia dla producentów, pokazało malejące wartości dla krajów Unii Europejskiej. Zmiany te ściśle korespondują ze zmianami w ogóle krajów OECD. W pierwszym badanym roku producenci unijni otrzymywali średnio cenę o 22% większą niż cena światowa, w porównaniu z farmerami ze Stanów Zjednoczonych, dla których wskaźnik ten wyniósł zaledwie 6%. Znacząca część wsparcia w badanym okresie koncentrowała się na mechanizmie wsparcia cen rynkowych oraz instrumentach, ściśle związanych z produkcją. Są one zachętą do zwiększania produkcji, jednak wpływają niekorzystnie na handel, a dodatkowo powodują zniekształcenie poziomu cen światowych. Co prawda udział ten sukcesywnie się zmniejsza, co jest pozytywną tendencją. Poprawiła się również sytuacja konsumentów, zarówno unijnych jak i w Stanach Zjednoczonych. Dla Unii Europejskiej poziom zmniejszył się z – 15,8% do – 5,6% w ostatnim roku badania. Najniższy poziom osiągnął jednak w 2011 roku z poziomem – 2,6%. Dla Stanów Zjednoczonych wskaźniki te mają wartości dodatnie. W 2015 roku wskaźnik ten wyniósł 6,7%, a w pierwszym roku badania 9,6%. Najwyższy poziom osiągnął w roku 2009 na poziomie 16,8%. Zwiększenie poziomu wskaźnika GSSE z 9,8% w roku 2005 do 12,9% w roku 2015 jest pozytywnym zjawiskiem i oznacza wzrost wydatków na wsparcie finansowe usług na rzecz rolnictwa. Należy tu zaznaczyć, że wskaźnik ten wzrósł również dla Stanów Zjednoczonych, jednak w ostatnim badanym roku uplasował się na poziomie 11,4%, a więc nieco niższym niż w przypadku Unii Europejskiej. Badanie efektów przeprowadzonych zmian sugeruje stwierdzenie, że Stany Zjednoczone nadal nie prowadzą liberalnej polityki rolnej, ponieważ system wsparcia dla rolników jest w tym kraju bardziej rozbudowany niż w przypadku Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Stały wysoki poziom wsparcia dla producentów rolnych sugeruje również, że podpisywane porozumienia mają charakter polityczny, nie zaś ekonomiczny.

BIBLIOGRAFIA

- A Framework for Indicators for the Economic and Social Dimensions of Sustainable Agriculture and Rural Development, European Commission, DG – Agri, Brussels 2001.
- Agricultural Support: How is it Measured and What does it Mean? (2016). OECD Observer, czerwiec. PSE/CSE Database. (2015). OECD.
- Biernat-Jarka A., *Instytucje państwa a uzasadnione podejmowanie działań interwencyjnych w gospodarce na przykładzie wspólnej polityki rolnej*, IX Kongres Ekonomistów Polskich, Warszawa 2013.
- Czyżewski A., *Interwencjonizm w polityce krajów wysokorozwiniętych*, [w:] Czyżewski A. (red.), *Makroekonomiczne problemy agrobiznesu w Polsce w okresie przedakcesyjnym*, Wydawnictwo AE, Poznań 2003.
- Czyżewski A., Kułyk P., *Mechanizmy wsparcia rolnictwa w wybranych krajach wysokorozwiniętych i ich makroekonomiczne uwarunkowania*, Poznań 2004.
- Glauber, J.W., *Crop Insurance Revisited*, „American Journal of Agricultural Economics” 2004, vol. 86(5).

- http://ec.europa.eu/agriculture/organic/consumer-confidence/consumer-demand_pl na podstawie Świat rolnictwa ekologicznego 2007 [12.11.2016].
- Kraciuk J., Piekutowska A., *Polityka rolna Unii Europejskiej i USA w dobie liberalizacji handlu*, „Problemy Rolnictwa Światowego. Zeszyty naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie” 2014, t. 14, z. 3.
- Kruger A., Socha M., Valdes A., *Agricultural Incentives in Developing Countries: Measuring the Effects of Sectoral and Economy – wide Policies*, “World Bank Economic Review” 1988, vol. 2.
- Michałek J.J., *Międzynarodowa polityka handlowa w ramach GATT*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1989.
- Producer and Consumer Support Estimates, OECD Database 2005–2015, User’s Guide. (2016). OECD.
- Przygodzka R., *Polityka rolna Unii Europejskiej w Świetle Mierników OECD. Problemy Rolnictwa Światowego*, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2006.
- www.sourceoecd.org

STATE INTERVENTION IN THE EUROPEAN UNION AND THE UNITED STATES. COMPARE TEST

Summary: Agriculture is a unique sector of production that requires state support. Changes in the macroeconomic environment have a significant impact on the entire agricultural sector. Support for agricultural producers in developed countries has been relatively high for many decades. This problem is discussed internationally, especially because of many negative consequences such as overcapacity. State interventionism also involves high costs for the societies.. On the other hand, the policy of protection on agricultural markets causes a lot of negative repercussions for producers from developing countries. This is because they have the advantage of comparative advantages such as cheap labor, favorable climatic conditions. These manufacturers have access to global markets. These issues usually lead to actions that will lead to the liberalization of trade in agricultural goods. The Uruguay Round was an important element of limiting state aid in agriculture. Unfortunately, all issues related to the liberalization of the agricultural market have not been resolved comprehensively. This was, however, a significant turning point in the international economic negotiations. Negotiations and commercial negotiations that took place after its completion have not produced the expected results. This was due to the fact that both the European Union and the United States still offered a number of instruments to support the competitiveness of agriculture on the international stage. As a result of discussions during the round, a contract was signed (the Final Act), which defined the changes and benefits expected in connection with the development of trade.

The aim of the article is to indicate the direction and dynamics of the level and structure of financial support for agricultural producers in the European Union and the United States. The period covers the years 2005–2015. The OECD methodology has been used to examine changes in the level and structure of agricultural policy instruments in selected countries, such as support indicator for manufacturers, consumers and total support. The study was based on the OECD Consumer and Consumer Assessment database, the OECD 2005–2015 database, as well as the literature on the subject. Based on the analysis of indicators describing the scope

and nature of support for European Union agriculture and the United States between 2005 and 2015, several important conclusions can be drawn. First of all, the rate of support for farmers (PSE) in the European Union shows a downward trend and has assumed the opposite direction in the United States. Much of the support during the period under study was focused on market support mechanisms and instruments closely linked to production. The situation of consumers has also improved, both in the EU and in the United States. The level of the CSF has also risen, which is a positive phenomenon and represents an increase in expenditure on financial support for agricultural services.

Key words: state interventionism, agricultural policy, state intervention indicator, sustainable model of agriculture, industrial agriculture.

*Magdalena Komur
absolwentka specjalności Gospodarka żywnościowa i biobiznes
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Studenckiego Koła Naukowego Gospodarki Żywnościowej*